

Koš (nov) iny

z Durcovej Doliny
ročník II./ číslo 2

február 2014

„Ket som sto košov uplétel, aš ten sto prvý sa mi začal líbit.“ Martin Sadlon, košíkár z Paprade

Milí košíkári a priatelia košíkov.

Stáva sa i Vám, že máte v hlave zmätok a neviete si usporiadať myšlienky? Myslel som si, že v zimných mesiacoch budem mať viac času na usporiadanie tém a okruhov. Ale s ďalšími číslami sa mi stále vynárajú nové veci. Hľadám stále ešte systém na výstižné a zrozumiteľné spájanie článkov a vytváranie uceleného konceptu. Venujem našim novinkám veľa času, aspoň si trochu oddýchnu ruky a ja potom s oveľa väčšou radosťou môžem zasa pliesť.

Z Francúzka mi prišlo šesť čísiel nádherného košíkárskoho časopisu **La Lein creatif**, od ktorého sa nedokážem odtrhnúť. Keby som tak vedel po francúzky... Prekladám, píšem a hlavne žasnem. Sme v porovnaní s nimi amatéri, ale toto slovo vzniklo z latinského „amo“ – milujem. Naozaj milujeme svoju záľubu, tešíme s ňou nielen seba, ale i svojich milých. Môžem tiež trochu (pyšne) povedať, že i my by sme sa so svojimi výrobkami nemuseli pred nimi hanbiť. Kedysi nám v Morkoviciach povedal veľmi dobrý košíkár pán Štěpánek „**vy na Slovensku pletete pro radost, to tady nedělá nikdo**“. Nedávno som si prezeral fotografie exponátov s výstav a na chodbe nášho domu máme vaše prútenné darčeky. Dotýkam sa ich akosi mimovoľne a myšlienky mi zalietajú k Vám. Dokázali by Ste v ďalekom Francúzku dôstojne reprezentovať.

Začínajú výstavy, kurzy a čo nevidieť bude tu Veľká Noc. Pracujem na technologických postupoch tém kurzu, skúšam prepísať slovník do exelu, už pletiem korbáče, ak je vonku pekne režem prúty, ktoré treba hneď prebrať a triediť, dostal som krásne zákazky. Už ani televíziu nepozerám a v dielni som niekedy aj 14 hodín. Zišli by sa mi ešte aspoň jedny ruky a trochu dlhší deň. Prajem Vám tiež toľko krásy a pohody.

Ján Zeman

Názvoslovie košíkárskoho náradia.

žabka zahnutý nôž (krivák)
(na zrezávanie spodkov, skracovanie prútov a ostrenie stredových kostrových palíc)

šidlo zaostrená železná tyčka
priemeru do 5 mm, s rúčkou (na vytváranie otvorov pre vsúvanie prútov, napichávanie stojákov pri ohýbaní do klietky)

štichár hrubá zaostrená železná tyčka
priemeru do 12mm, s rúčkou (na vytváranie otvorov pre vsúvanie stredových kostrových palíc)

nožnice záhradnícke nožnice
kovadlinkové nožnice záhradnícke nožnice
s plochou prítlačnou čepeľou

elektrikárske kliešte kliešte s bočnými čepeľami
(na začisťovanie koncov prútov vo výplete)

železo kónický železný plát s okom,
jedna strana zaoblená, druhá hranatá (na zhustovanie výpletu zbíjaním, ale i na zatĺkanie klinčekov)

ohýbacie železo kovový prípravok
na jednom konci s kruhovou a na druhom konci s hranatou rázsochou (na ohýbanie hrubých palíc do oblúka, ale i do uhla)

štiepač nástroj na pozdĺžne delenie prúta

štiepka jedna časť pozdĺžne rozdeleného prúta

hoblík vodorovne uchytený nôž
s regulovateľnou štrbinou (na úpravu hrúbky štiepky, zrezávaním vnútornej časti rozštiepaného prúta)

lúpačka nástroj na zvliekanie kôry

čistič nôž s krátkou čepeľou podobný dlátu
(na začisťovanie koncov prútov vo výplete)

úžidlo dva zvisle postavené nože
s regulovateľnou štrbinou (na úpravu šírky lubkov)
zberač kosákovitý nôž na dlhšej rúčke
(na zber prútia)

Názvoslovie upraveného prúta.

zelený prút prút s kôrou

olúpaný prút prút zbavený kôry

miazgovaný prút prút zbavený kôry bielej farby

varený prút prút zbavený kôry hnedej farby

štiepka jedna časť pozdĺžne rozdeleného prúta

lubok štiepka zbavená vnútornej dužinatej časti
(ale i časti vnútornej drevitej hmoty)

húžva prút zvláknený točením okolo pozdĺžnej osi,
torznou deformáciou

snop zväzok prútov

Kruhové dno (2)

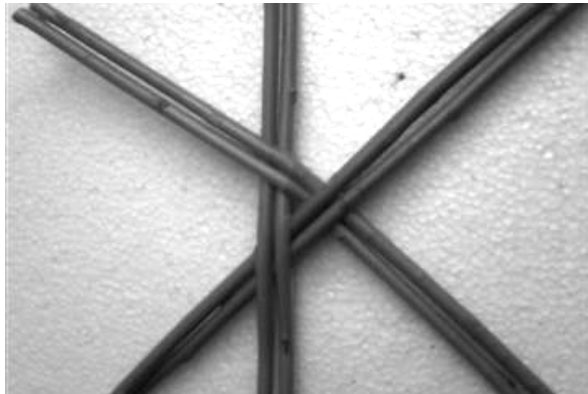
Tvorba v košíkárstve poskytuje veľa možností, preto sa pokúsim o rozpracovanie témy z minulého čísla a doplním príklady nových vzorov. Záleží len na Vašom vkuse, schopnostiach a zvykoch, ktorý spôsob Vám bude vyhovovať. Ak Ste pri pletení našli nový systém, ktorý sa Vám osvedčil, bude pre ostatných prínosom.

Kruhové dno sa dá spájať viacerými spôsobmi. Výplet zmenou cesty, farby prútov, ale i striedavým otáčaním, stáva sa zaujímavejším.

a) spájanie kolíkov, kríž.

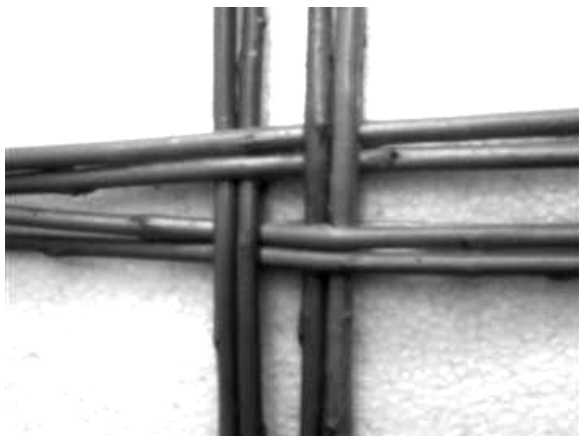
V ľavej časti sú prúty rozštiepené a v pravej časti vsunuté do rázštetu nasledujúcich prútov.

1) Šesť prútov vzájomne vložených do seba

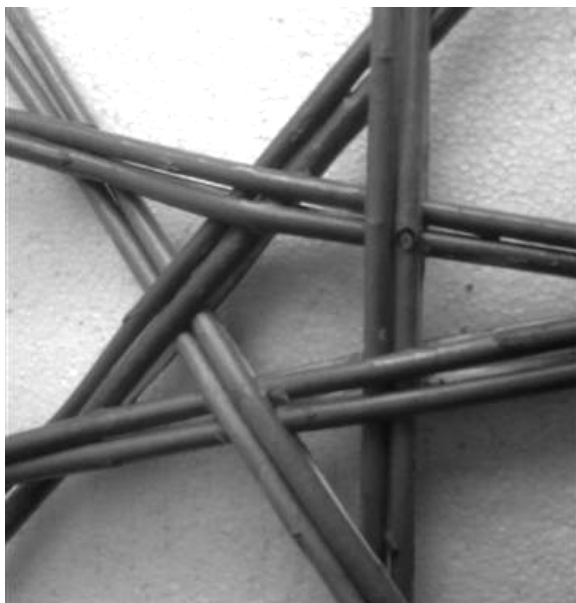
Obr. 1 Je možné vložiť do seba i po viac prútov (3, 4 ...)

2) Osem prútov vzájomne vložených do seba

Obr. 2

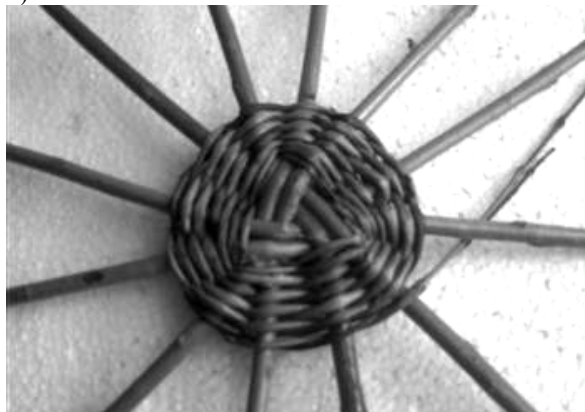
3) Desať prútov vzájomne vložených do seba

Obr. 3

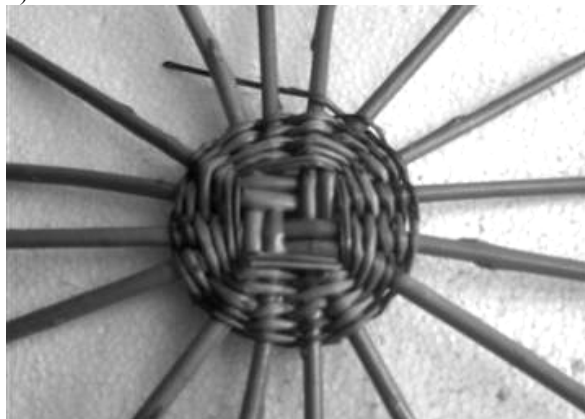
Po zabezpečení omotkou kríža

1)

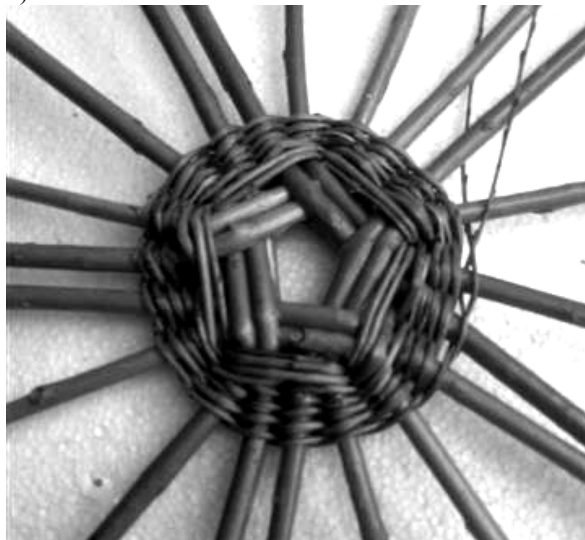
Obr. 4 Omotka založená špičkami prútov, 3x dookola cez 2 za 2. potom rozdelenie kolíkov do slniečka ťahom cez 1 za 1. Po viacerých riadkoch sa trojuholník mení na kruh

2)

Obr. 5 Kríž sa spojí, v strede zostáva malý asi 5 mm otvor.

3)

Obr. 6 Omotka založená špičkami vedená 2x cez 4 za 4, potom 1x cez 2 za 2 a rozdelenie kolíkov do slniečka ťahom cez 1 za 1. Pentagram sa nedá spojiť tesne. V strede zostáva otvor, ktorý sa môže použiť napríklad pri výplete veka ako miesto uchopenia (vsunutím prsta, ale i na nasadenie rúčky).

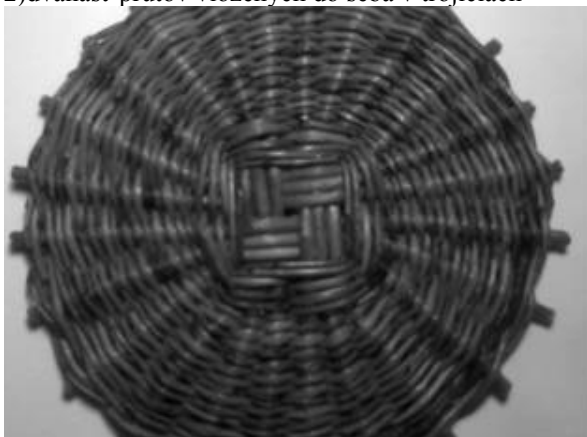
Pri použití viacerých prútov do dna „kríža“

1) deväť prútov vložených do seba v trojiciach

Obr. 7

2) dvanásť prútov vložených do seba v trojiciach

Obr. 8

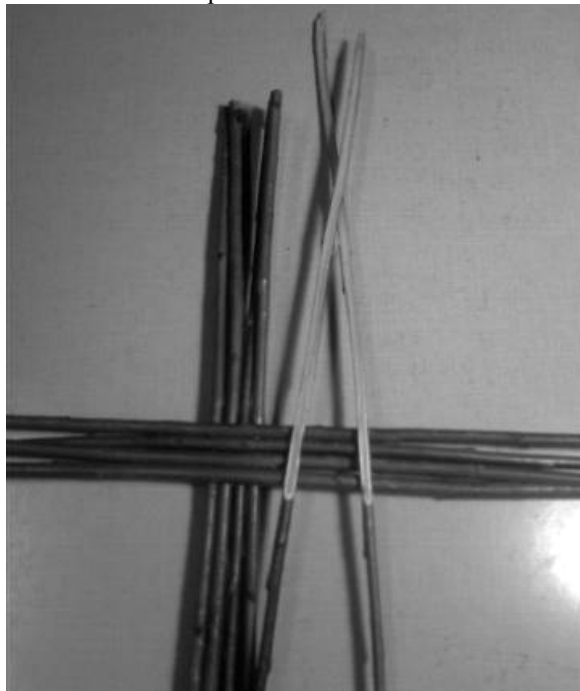
3) dvanásť prútov vložených do seba v dvojiciach

Obr.9 Pri viazaní kríža vznikne šesťhranný otvor, do ktorého je vložená rúčka na uchopenie napr. veka

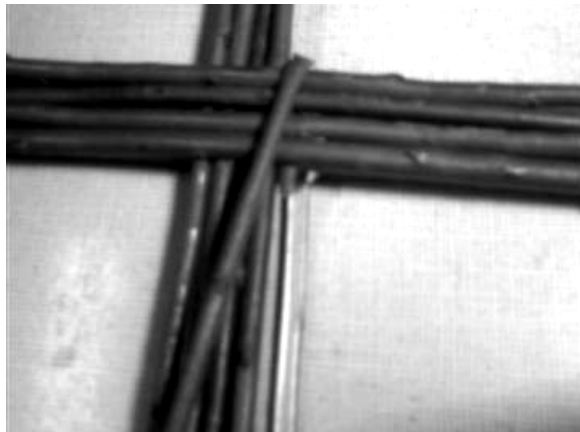
4)

Spevnenie kríža 4 do 4 (ako v predošlom čísle), ale omotka sa začína spodkami.

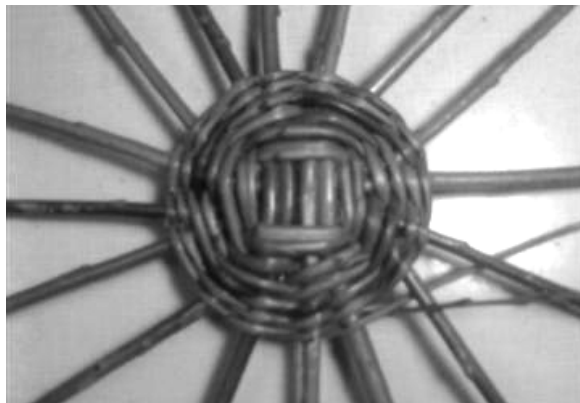

Obr. 10 Spodky prútov rozštiepte na dĺžku jedného okruhu kríža.

Vložte ich do štrbiny tak, aby boli vonkajšími stranami pri sebe a zahnite o 180° okolo toho istého ramena

Obr. 11 Následne pletiete ako v postupe uvedenom v Koš_(nov)inách č. 1/II str. 4a

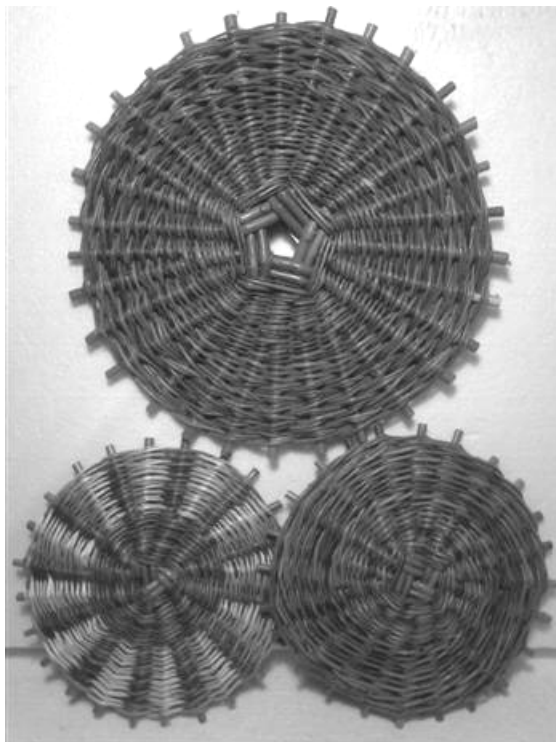

Obr.12 Omotka je hrubá ako kríž, kresba výpletu je potom pozvoľnejšia.

b)typy výpletov

Kresbu výpletu dna možno meniť :

- 1)počtom vedených prútov (napr. dvojením),
- 2)striedaním farieb,
- 3)zmenou cesty prúta,
- 4)opačným párovaním dvoma a viac prútmi.

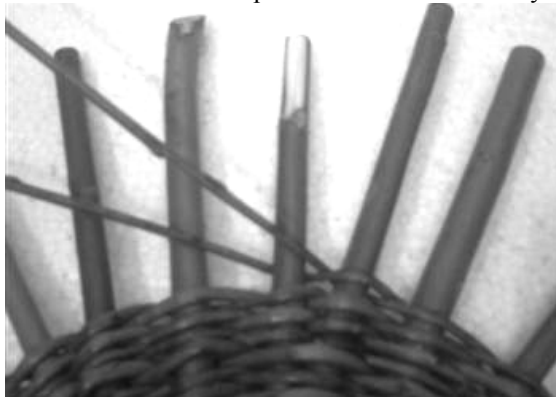

Obr. 13 Horný kruh – pentagram je na okraji pletený opačným párovaním najskôr jedným prútom a potom dvojením, ľavý dolný kruh je na okraji pletený tak, že jeden prút je zelený a druhý olúpaný, pravý dolný kruh je na okraji pletený tromi prútmi cez 2 za 1

Opačné párovanie.

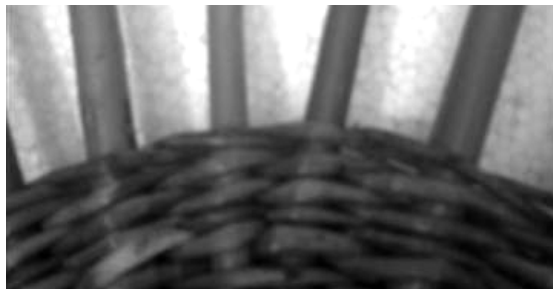
Je vlastne iba zmena smeru otáčania vzájomne prepletaných prútov okolo kolíkov. Slniečko som pletol tak, že opletacie prútiky boli vždy na druhej strane *od seba*.

Jeden kolík si poznačím zárezom do kôry.

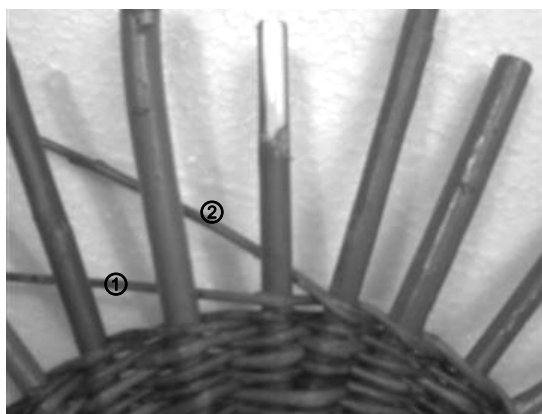

Obr. 14 Označený kolík je miestom zmeny smeru otáčania opletacích prútikov. Obidva opletacie prútiky si dám *k sebe*.

Zoberiem pravý prút a prejdem *cez 1 za 1 k sebe* a takto pokračujem dookola až prídem zasa po označený kolík.

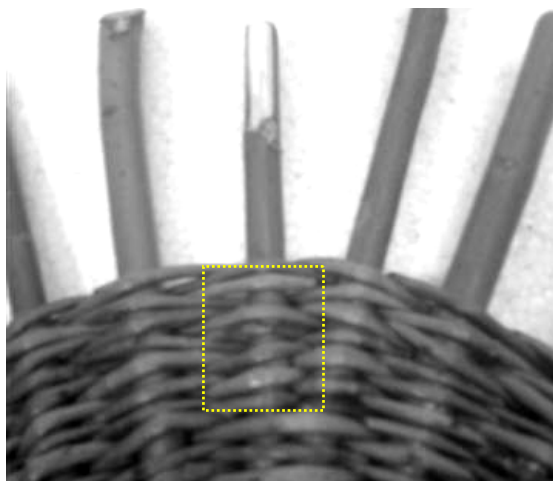

Obr. 15 Zmenou smeru otáčania (doľava) vzniká „V-éčkovitá“ kresba. Prúty ležiace v jednej medzere vedľa seba sa do druhej medzery odkláňajú.

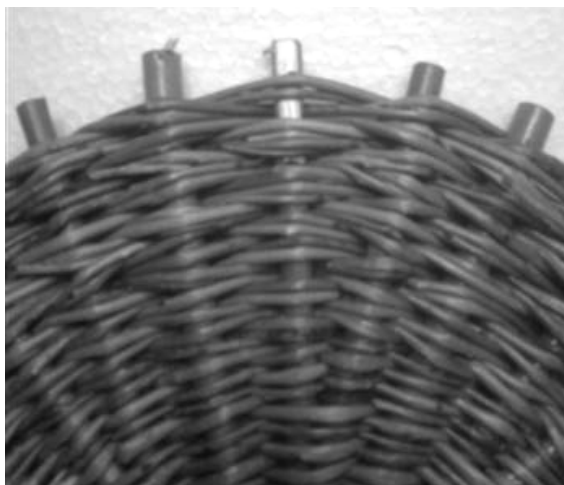
Obr. 16 Zmena otáčania, prúty prejdú na druhú stranu *od seba*

Pravý prút smerujúci *k sebe* ① dám na označenom kolíku *cez 1 od seba* a zoberiem druhý prút ② a dám *za 1 k sebe a cez 1 od seba* . Zmením smer otáčania doprava. Opletacie prúty budú na druhej strane.

Obr. 17 Na označenom kolíku pri zmene smeru otáčania idú opletacie prútiky *vedľa seba rovnobežne*, ale na vedľajších kolíkoch sú do tvaru písmena „V“

Ak budete pokračovať ďalej postupným nadkladaním (pozrite si prosím postup uvedený v Koš_(nov)inách č. 1/II strana 6b, odsek g) nadkladanie prútov pozvoľne) **cez polovicu prúta a dvojicu prútov viesť tak, aby bola na kolíku vedľa seba, potom je „V-éčkovanie“ výraznejšie.**

Obr. 18 V dolnej časti je „V-éčkovanie“ jedným prútom a na okraji dvoma prútmi. Na označenom kolíku idú prúty vždy rovnoobežne.

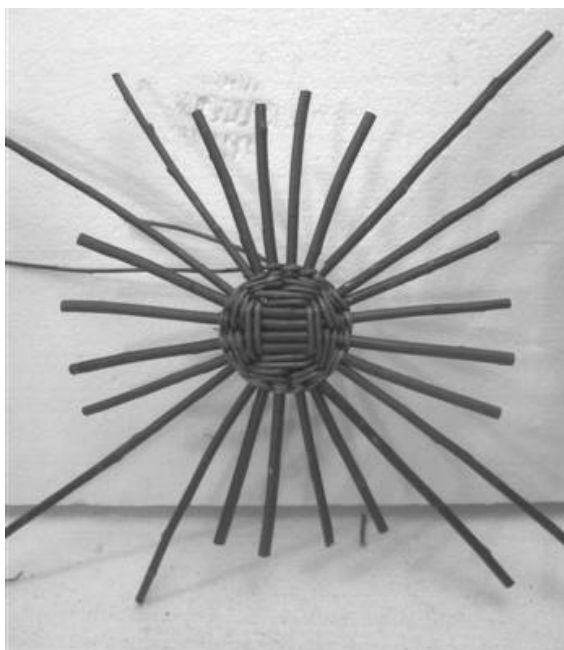
Na obr. 13 môžete vidieť kresbu opačného párovania po celom obvode kruhu.

Technológia.

Podložka pod horúci hrniec

Tak ako pán Soška uviedol pri pletení podložky pod hrniec i táto podložka je malým výrobkom a vhodným praktickým darčekom. Veľmi často ich používam ako pozornosť milým zákazníkom.

Je vhodným výrobkom pri lekciiach pletenia v kurzoch, kde máte k dispozícii len 2 hodiny času.

Obr. 19 Pán Klimek pletol dná z kolíkov 4 do 4. Aby nemusel prúty v ramenách príliš rozťahovať do slniečka vkladal do kútov ramien po dva vložené kolíky (na obrázku som ich nechal zámerne dlhšie). Kríž je opletený spôsobom ako je opísaný na strane 3a (hrubými rozštiepenými koncami)

Obr. 20 Záleží už len na vašom vkuse, aký si zvolíte typ výpletu. Po slniečku som dal 2x výplet bielymi prútmi, zmenil som jeden prút za zelený – vzniklo stĺpkovanie, ktoré som ukončil 1x bielymi prútmi. Na okraji je výplet zelenými prútmi. Celý kruh je pletený jednoduchým párovaním v jednom smere otáčania.

Na upevnenie okraja som použil novú sadu prútov, ktorú po zarezaní vsuniete do výpletu kruhu tak, že rubová strana (kde sú konce prútov) je nahor a ku každému kolíku dáte z ľavej stany prút zasunutím čo najhlbšie do výpletu. Kruh si otočíte rubovou stranou k sebe a pletiete lemovku.

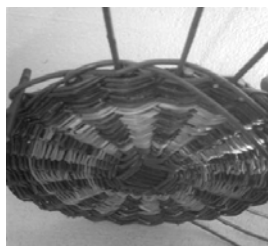

Obr. 21

Obr. 22

Pod prvý prút dáte kolíček a pletiete **za 1 k sebe** (obr. 21). Druhý prút dáte **za 1 k sebe** (obr. 22).

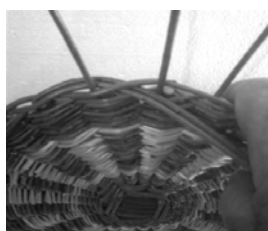

Obr. 23

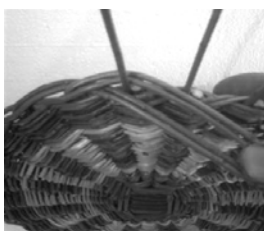

Obr. 24

Prvý prút dáte **cez 1 za 1 k sebe** (obr. 23) a k nemu dáte do páru tretí prút **za 1 k sebe** (obr. 24).

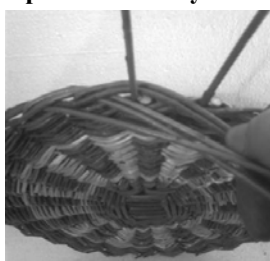
Obr. 25

Obr. 26

Druhý prút dáte *cez 1 za 1 k sebe* (obr. 25) a k nemu dáte do páru štvrtý prút *za 1 k sebe* (obr. 26).

Vzniknú vám dva páry prútov, preto sa táto lemovka nazýva „dvojárová“. **Pokračujete tak, že vždy beriete pravý prút z ľavého páru dáte cez 1 za 1 k sebe** a k nemu nasledujúci zapichnutý prút *za 1 k sebe*, aby vytvorili pár. **Prísne dbajte, aby prúty v páre ležali vždy vedľa seba!**

Obr. 27

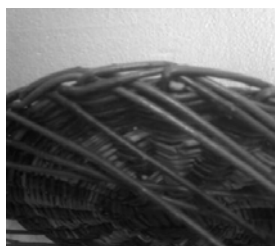

Obr. 28

Prejdete dookola až po miesto prvého prepleteného prúta. (obr. 28) Količek spod prvého prúta si môžete vybrať.

Obr. 29

Obr. 30

Zoberiete pravý prút z ľavého páru dáte *cez 1 pod 1 (už zapletený prút) k sebe* (obr. 29) a k nemu posledný zapichnutý prút *pod 1 (už zapletený prút) k sebe*, aby vytvorili pár. (obr. 30)

Obr. 31

Obr. 32

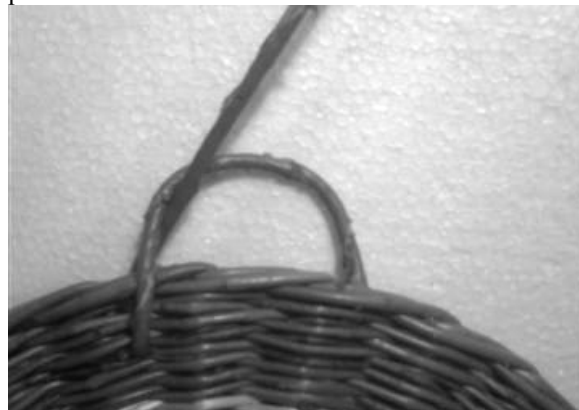
Na pohodlnejšie podsunutie použijete šidlo, ktorým si spravíte vhodnú medzeru.

Zoberiete pravý prút z ľavého páru dáte *cez 1 (už zapletený prút) pod 1 (už zapletený prút) k sebe* (obr. 31) a dokončíte pravým prútom posledného páru *cez 1 (už zapletený prút) pod 1 (už zapletený prút) k sebe* (obr. 32). Prúty dotiahnete tak, aby ležali vedľa seba ako je to pri ostatných a kresba lemovky bude po celom obvode rovnaká.

Trčiacie prúty odstrihnete, aby rez bol zarovno s výpletom a konce sa opierali o výplet.

Všetky konce sú na rubovej strane. Ak chce gazdinka použiť podložku pod horúci hrniec na stole, kde je vyšívany alebo čipkovaný obrus, položí podložku na obrus licovou hladkou stranou. Pri braní podložky sa tak nitky obrúska nezachytia do výpletu.

Krásne upletená podložka je veľmi vhodným dekoračným predmetom, preto si ju môže gazdinka v kuchyni vystaviť. Preto je dobré zhotoviť na podložke malé uško na zavesenie.

Obr. 33

Asi 60 cm prút zapichnete vedľa kolíka čo najhlbšie (pomôžte si šidlom). Zhúžvite ho po celej dĺžke. Spravte pekný oblúčik a prestréte ho z licovej strany na rubovú (vytvoríte smyčku) a navlečte do oblúčika.

Obr. 34 Pred každým ovíjaním prútik nahúžvite.

Ovíjajte okolo oblúčika **opačným smerom ako je prút zhúžvený**. Po každej obrátke prút potiahnite, oblúčik i prút do seba zapadnú – vytvorí povrázok. Spravte i druhú smyčku a zasa ovíjajte oblúčik až prídete k prvej smyčke na rubovej strane.

Obr. 35

Prút prestrčte cez smyčku a ovíjajte ju z rubovej strany okolo smyčky aspoň 2x . Ťahaním prúta sa vytvorí povrázok a prút je zaistený proti rozpletaniu. **Až po zaschnutí ho môžete tesne odstrihnúť.**

Nástroje Buchar - jamkovač

Začiatkom januára ma navštívil Dušanko Végh, ktorý si zhotovil prípravok na sadenie vrb. Vozí ho zo sebou v aute a keď nájde kvalitné prúty, hneď po okolí vysadí sadenice.

Obr. 33 Nazval by som to „buchar alebo jamkovač“. Tyč je skoro celá vysunutá. Asi troma údermi sme dostali na tomto mieste tyčku do zeme asi 70 cm hlboko, a tiež troma spiatocnými údermi von zo zeme.

Na hrubšej rúre je horný koniec zavarený zátkou na dolnom konci je zúženie redukciov. Pre lepšie uchopenie sú privarené rukoväte s plastovou ochranou. Na konci tyčky, ktorý je vo vnútri rúry je rozšírenie, ktoré zamedzí vypadnutiu z rúry a slúži tiež na spätné vytĺkavanie. Dolný koniec tyčky je zaostrený do špice.

Hĺbenie jamky. Špicu položí Dušanko na zem a prudkými pohybmi rúrou nadol ju zatĺka do zeme. Opačnými prudkými pohybmi – nahor tyčku vytĺka zo zeme. Zostane krásna a hlboká dierka, do ktorej pohodlne vsunie sadenicu a okraj povrchu zeme pritlačí k nej, aby nevysychala. Podľa potreby nechá sadenicu trčať zo zeme.

Pri preprave nasúva na tyčku plastovú rúrku, aby si nepoškodil a neznečistil auto.

Chcem si ohradiť časť poľa proti zveri. Na sadenie hrubších palíc je to vynikajúci pomocník, veľká vďaka Dúško !

Odkazy

V decembri vysielala česká televízia v programe Toulava kamera, medailón o košíkárke pani Alene Bukvovej z Lanškrouna. Nájdate ho na odkaze:

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126666764-toulava-kamera/213562221500025/obsah/298924-kosikarka/>

Ak by vám niektoré exponáty niečo pripomínali, podobnosť je čisto náhodná.

Prútniky v januári

Vonku to vyzerá ako na jar. Dnes 13.1.2014 bol konečne ráno mráz a keď som poobede rezal prúty slnko svietilo a vtáci spievali. Pán Soška mi poslal krásnu fotografiu Salix alba var. vitelina, ktorá pripomína čas Veľkej Noci.

Obr. 34 Vitelina, vřba s nádherne žltými prútmi patrí medzi druhy schopné vytvárať veľmi náročné ohyby. Svojou krásnou farbou i po vyschnutí dokáže spríjemniť vzhľad výpletu. Jej jedinou nevýhodou je, že vytvára na väčšine prútov bočné vetvy.

Obr. 35 Na ploche po zbere S. p. v. linearis (dvojrôžná) je veľa napadaného listia, ktoré vietor „pozametá“, vzadu je porast S. americana (jednorôžná).

Metodika kurzov.

Nástrojové a materiálové zabezpečenie

Košikárstvo je jedným z málo remesiel, ktoré si nevyžaduje drahé nástroje, prípravky a materiál. Pred začiatkom lekcie je dobré každého záujemcu informovať o základných nástrojoch, ktoré je dobré ak si prinesie.

Obr. 36 Bočné elektrikárske kliešte, záhradnícke nožnice s tenkou reznou čepeľou, šidlo (je dobré na guľatej rúčke spraviť na boku plochy, potom sa nekotúľa a nepadá z pracovného stola), zahnutý nôž s neuzavierateľnou čepeľou.

Začiatovníci si môžu priniesť akékoľvek nožnice (musia ale kvalitne strihať) a postačí i vreckový nôž. Šidlo nahradí hrubší zaostrený prút, alebo do špice zbrúsený skrutkovač. Elektrikárske kliešte nahradia nožnice. Nôž musí byť kvalitne ostrý (Chytíte do jednej ruky hárok papiera, a priložte na jeho okraj nôž. Ak je ostrý, potom ľahkým ťahom papier reže). Je veľmi dobré ak lektor prinesie viacero kusov jednotlivých nástrojov, ktoré na prvej lekcii zapožičia.

Zásterka, alebo vhodný pracovný odev chráni nohavice a svetre pred poškodením.

Lektor musí priniesť na kurz kvalitné prúty. Odvetvené a roztriedené, poviazané vo zväzkoch, ktoré pred každým úkonom rozdá v primeranom množstve účastníkom kurzu. Odporúčam pliesť čerstvými (nezasušenými) prútmí, ktoré sú mierne zvädnuté, odrody S.p.v. uralensis. Nedochádza takmer k žiadnemu práskaniu, či lámaniu prútov. Ako nevyhnutné doplnky si treba doniesť šnúrky (zaväzovanie klieťok), kamene (záťaž klieťky pri výplete steny), učebné texty, vzorky hotových výrobkov a košíkársku literatúru.

Kurz Svetluška

Tiež v tomto roku pokračujeme v kurze košíkárstva v Senici – Kunove v nadácii Svetluška. Účastníci plietli srdiečko s takou radosťou a chuťou, že som sa celkom ich nadšením „nakazil“.

Obr. 37 Patrik, Karin, Lukáškovia, (stojace) lektorky Zuzanka, Janka, Martinka a Simonka sú už tak zruční, že sa dokázali vzájomne učiť.

V tichej úcte ku všetkým, ktorí pracujú v týchto zariadeniach si viac a viac uvedomujem ich nezastupiteľnosť a dar, ktorý som dostal pri účasti ich úprimnej radosti.

Zdravie, láska a spolupatričnosť sú najväčším bohatstvom. Cítim sa medzi nimi veľmi šťastný. Vychádzali z učebne, chválili sa pani riaditeľke svojimi srdiečkami a objali ju. Ďakujem Vám !

Obsah

Strana	
1a	Názvoslovie košíkárskeho náradia
1b	Názvoslovie upraveného prúta
1b	Kruhové dno (2)
4a	Opačné párovanie
5a	Podložka pod horúci hrniec
7a	Buchar - jamkovač
7b	Odkazy
7b	Prútniky v januári
8a	kurz - Nástrojové a materiálové zabezpečenie
8a	Kurz Svetluška

P.S.

Ďakujem všetkým dobrovoľným nadšencom z osvetových zariadení na celom Slovensku, zástupcom médií šíriacich folklórne tradície za ich nezištnú pomoc pri zverejňovaní Koš_(nov)ín na ich stránkach. Umožnili Ste milí priatelia odovzdávať poznatky a skúsenosti medzi košíkármi a to je jedna z rozhodujúcich podmienok zveľaďovania tohto starého a krásneho remesla.

.-

Všetky čísla Koš_(nov)ín sú voľne prístupné na odkaze:

http://www.tnos.sk/remesla/kosnoviny.html?page_id=4292

vydavateľ

Ing. Ján Zeman, 916 01 Stará Turá, Durcova Dolina 1309, okres
Nové Mesto nad Váhom, mail: zeman@kosikar.eu
tel.:0911 496 000, 032 7760063